

Yaşamın Büyüsü Bozuldu

Doç.Dr. Veysel BOZKURT

Uludağ Üniversitesi - İ.İ.B.F. - Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Düşünürler, modern çağın gelmesi ile yaşamın büyüünün sona erdiğini iddia ediyorlar. Yani, toplumsal ilişkiler, fayda/maliyet hesaplarına indirgendi. Teknolojinin giderek artan hakimiyeti, yaşamımızı tatsızlaştırdı ve daralttı. Uludağ Üniversitesi öğretim üyesi Veysel Bozkurt, yaşamın büyüünün nasıl bozulduğunu yazdı.

Sosyolojinin öncü isimlerinden Weber, "modern insan"ın ortaya çıkışı ile, "yaşamın büyüünün bozulması" (demistification) arasındaki ilişkiye işaret eder. Modern dünyada yaşam, daha çok aklın ilkeleri üzerine kurulmuş ve geleneksel toplumunun "doğal insan"ı, modernleşme sürecinde "akılcı" bireye dönüşmüştür.

Weber'e göre modern insan, duyularına göre davranmaz; yani pire için yorgan yakmaz. O, "iş bitirici", "hesap kitap adamı"dır. Weberyen sosyolojide, modern püritan, amaçları uğruna, tüm zevklerini bastırır. Çalışmayı ibadet haline dönüştürür. Son derece tutumludur. Elindeki kaynakları tüketim yerine tasarruf ederek yeniden üretime yönlendirmeyi arzular. Olağanüstü güçleri olduğu iddia edilen karizmatik liderlere inanmaz. Şeyhlerden, falcılardan medet ummaz. Onun yaşamında büyüye ve sihre yer yoktur.

Modern birey, hayatta yol göstericinin bilim olduğuna inanır. Bilimsel bilgiyi, teknolojiye ve üretime dönüştürecek pragmatist bir zihniyete sahiptir. Büyüden, sihirden, geleneksel ayak bağlarından arınmış akılcı düşünce, modernleşme için uygun bir zemin hazırlar.

HOŞGÖRÜ TOPLUMU

Bilimsel düşüncenin hakim olduğu batılı toplumlar, hızla sanayileşerek, güç ve zenginlik elde etmişler. Artan üretimin de etkisiyle de, aralarında çatışmalar yumuşamış ve ortaya "hoşgörü toplumu" diyebileceğimiz bir toplum çıkmıştır.

Bu gelişmelerin bir de öteki yüzü var. Tüm modernleşme tartışmalarında çıkış noktasını oluşturan Weber'in vaktiyle belirttiği şekilde, modern yaşamın büyüünün bozulması, hesaplılığı, özgürlük değil "demir kafes" yaratmıştır. Toplumsal ilişkiler, fayda/maliyet hesaplarına indirgenmiştir. Özellikle günümüzde sıkça gündeme getirilen bazı modernlik eleştirilerine göre, teknolojinin giderek artan hakimiyeti, yaşamımızı tatsızlaştırmış ve daraltmıştır.

KATI OLAN HER ŞEY BUHARLAŞIYOR

Ünlü felsefeci Taylor'un da belirttiği şekilde, içinde yaşadığımız çağda, insani çevrenin tınısında, derinliğinde ve zenginliğinde kayıplardan söz edilmeye başlanmıştır. Marks, 150 yıl önce, kapitalist gelişmenin sonuçlarından birisi olarak, "katı olan her şey buharlaşıyor" demişti. Yani geçmişte kullandığımız katı, sürekliliği olan, çoğunlukla bir anlam ifade eden nesnelere, etrafımızı kuşatan taklit mallar uğruna bir kenara konuluyor. Oysa insanın yaşamında "güven" in tesisi ile, "sürekliliğin" mevcudiyeti arasında yakın bir ilişki söz konusu.

Bugün birçok sosyolog, toplumsal bağlarından kopmuş, yaşamı mekanik, fayda-maliyet analizi indirgenmiş olan modern insanın, bir "anlam yitimi" krizi ile karşı karşıya kaldığını belirtmektedir. Modern bilim 19. Yüzyıl sosyologlarının öngördüğü şekilde, geleneksel değerlerin bıraktığı boşluğu dolduramamıştır.

BİLİM SORU SORMAKTIR

Ayrıca modern bilimin, bireyin "anlam" soruna cevap vermek gibi bir niteliği de olmamıştır. Çünkü Şerif Mardin'in son derece veciz olarak ifade ettiği şekilde, "bilim, soru sormaktır"; "mutlak" olduğuna inanılan doğrulara sarılmak ve sürekli bunları işlemek değil.

Bilimsel düşünce, mantığı gereği, her şeyden şüphe etmeyi gerektirir. Oysa ortalama insanın, sürekli soru sorarak, değişim getirdiği "belirsizlik" ortamında, "güven" duyabilmesi ve doyum sağlayabilmesi son derece güçtür.

İşte sanırım bu noktada, yani yaşamın değerden arındığı, büyüsunü yitirdiği, bireyin belirsizlikler karşısında çırılçıplak kaldığı bir dünyada, boşluğu falcılar, büyücüler ve tarikatlar yeniden doldurmaya başlamışlardır.

Toplumsal ilişkilerin dahi "mekanikleştiği" bir dünyada, bu oluşumlar, modern insanın bastırıldığı, yok saydığı, derinlerdeki korkularını, tutkularını, arzularını ifade edebildiği adacıklar haline dönüşmektedir.

Modern çağın akılcılığına karşılık, şu anda yoğun bir tartışma konusu olan ve bazı yazarların post-modern dönem olarak adlandıkları içinde yaşadığımız çağ, aklın yanında insanları bastırdıkları ya da yok saydıkları duyularının da yeniden keyfedildiği bir çağ olacağı benzenmektedir.

HER ŞEY MÜBAH

Şüphesiz bu gelişmede de bilime çok iş düşecektir. Ancak, post-modernlerin sıkça vurguladıkları "anything goes" (yani her şey mübah) sloganıyla sıkça dile getirdikleri şekilde, bilim dışı oluşumlar, öncelik kazanan piyasa koşullarının da desteği ile güç kazanacağı benzenmektedir. Batıdaki "New Age" hareketi bunun güzel bir örneğidir.

Bizde ise durum son derece ilginç. Türkiye, pre-modern, modern, post-modern süreçleri birlikte yasayan bir ülke. Bugün için yaşadığımız en ciddi sorun, batının 150 yıl önce verdiği ve bugün büyük ölçüde bitirdiği, "Aydınlanma" kavgası. Nitekim "ilericilik/gericilik", "akıl/bilim/din" ve "laiklik" gibi sıkça kullanılan kavramlara baktığımızda, bunların Aydınlanma çağında yaşanan tartışmalarla büyük paralellik arz ettiği görülmektedir.

Bizde mevcut sorunların ana kaynağı, batıdaki gibi hiper-modernleşme değil, aksine eksik modernleşme ve eksik sanayileşmedir. Bu konuda kendimizi avutabileceğimiz bir şey varsa, o da, post-modern çağda, batılının yaşadığı anlam krizi, onlarda olduğu kadar fazla değil. Toplum, o derece mekanikleşmedi. Bu bizim için bir dezavantaj olduğu kadar, avantaj olma özelliğine de sahiptir. Sanal dünya sanırım, insanın mekanik ilişkileri daha çok sorguladığı ve "aklı"nın yanında, ihmal ettiği "duyuları"ni yeniden keşfe çıktığı bir çağ olacaktır.

"İş,Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi
"İş,Güç" Industrial Relations and Human Resources Journal

Haziran/June 1999, Cilt/Vol: 1, Sayı/Num: 1, Page: 11-12
ISSN: 1303-2860